

Landbruks- og matdepartementet
Norges Bondelag
Norsk Bonde- og småbrukarlag
Kopi: Nærings- og fiskeridepartementet
Stortingets næringskomité

Vår dato: 27.03.2019
Deres dato: -
Vår referanse: 7.0401 2019/TS/DKØ
Deres referanse: -

NHO Mat og Drikkes innspill til jordbruksoppkjøret 2019.

Produksjon og bearbeiding av matvarer er Norges største industrinæring målt i omsetning, verdiskaping og antall sysselsatte. NHO Mat og Drikke representerer 1.600 bedrifter innenfor mat- og drikkeproduksjon, skogbruk og tjenesteyting. Bedriftene sysselsetter om lag 40.000 personer. Våre medlemsbedrifter er en viktig del av et variert næringsliv og en vesentlig bidragsyter til velferdssamfunnet. Mat- og drikkeindustrien er jordbrukets største kunde.

Mat- og drikkeindustrien er avhengig av et velfungerende importvern. Samtidig er en stadig større del av denne industrien i konkurranse med en økende import, og vår eksport er på et meget lavt nivå, selv om den også øker.

NHO Mat og Drikke mener at mat og drikkenæringens konkurransekraft må styrkes, og volum i råvareproduksjonen må sikres. Dette må også i år være viktigste grunnlag for jordbruksoppkjørets innretning. Partene konstaterte i 2018 at bondens inntektsøkninger i mindre grad kan hentes fra markedet. Man må så langt mulig unngå kostnadsøkninger på innsatsfaktorene til jordbruket. Matindustrien må være konkurransedyktig for å kunne avta bondens produkter. Men matindustrien er samtidig avhengig av at norske bønder kan ha tro på fremtiden og økonomi til å investere. De viktige samfunnsmessige oppgaver bonden har i tillegg til å levere mat, må derfor dekkes med budsjettstøtte.

NHO Mat og Drikke mener:

- Prisutviklingen på norske råvarer må bidra til å styrke matindustriens konkurransekraft. Den må ikke overstige råvareprisutviklingen hos våre handelspartnere. I tider med prisopp ganger ute, må man søke å redusere råvareprisgapet.
- Budsjettstøtten må sikre bøndernes inntekter og investeringsbehov, og betale for kulturlandskap og drift i områder der dette er kostnadskrevende.
- Oppkjøret må bidra til å sikre at bonden kan levere tilstrekkelig volum og kvalitet til konkurransedyktige priser.
- Utformingen av nasjonale reduksjonsmål for klimagassutslipp, og virkemidler for gjennomføring av disse for ikke-kvotepiktig sektor, må ikke svekke næringens konkurransekraft i forhold til utenlandske aktører.
- Rammen for RÅK må tilpasses volum og prissvingninger og vareutvidelser må aksepteres.
- Det må ikke gjennomføres endringer i bedriftenes rammevilkår uten at disse er forberedt og drøftet på forhånd.
- Fjerningen av eksportstøtten bør følges av andre eksporttiltak, som kan bidra til at matindustrien kan øke sin avtaking av norske jordbruksvarer, og vi derigjennom kan beholde jordbruk over hele landet.

Konkurranseskraft

Norge trenger en konkurranseskraftig verdikjede for norsk mat- og drikkenæring. Mat- og drikkeindustrien er jordbrukets største kunde. Samtidig er norsk råvareproduksjon svært viktig for den norske mat- og drikkeindustrien.

Partene konstaterte i oppgjøret i 2018 en «*utfordrende markedssituasjon for flere husdyrproduksjoner, og at forutsetningen for jordbrukets inntektsmål for tiden ikke er oppfylt*». Videre konstaterte man at i tillegg til problemene for svin, sau og egg, så man at «*Reduserte avsetningsmuligheter i flere andre sektorer begrenser jordbrukets inntektsmuligheter i form av redusert kvantum*».

Importkonkurransen har de siste årene økt vesentlig. I tillegg endres forbrukernes matvaner.

Dessuten stiller samfunnet, forbrukerne og handelen i økende grad krav om endrede driftsopplegg i primærproduksjonen som følge av klimatilpasninger, trender innen dyrevelferd og dyrehelse. Endringstakten i landbruket øker dermed, ofte uten at kravene er forankret i nye retningslinjer fra myndigheter eller forskning. Slike omstillingskrav er kostbare for næringen, og bidrar til å øke prisen på norske råvarer.

NHO Mat og Drikke venter at slike uformelle krav fra markedet knyttet til dyrevelferd, dyrehelse og klima, vil være en viktig drivkraft for endring i landbruket i årene som kommer. Årets jordbruksoppgjør bør derfor legge til rette for at norsk primærnæring kan finansiere en slik tilpasning og fortsatt være konkurransedyktig.

Partene bør også legge til rette for videre effektivisering gjennom satsing på en koordinert digitalisering i landbruket og øvrige ledd i verdikjeden.

En viktig rammebetingelse for mat- og drikkenæringen er nivået og utviklingen på norske råvarepriser. Matindustriens konkurranseskraft må bedres. Det betyr at råvareprisgapet til våre handelspartnere ikke må økes. I tider med prisøkninger internasjonalt, må man søke å redusere råvareprisgapet. Relative råvareprisreduksjoner i Norge må samtidig følges av kompensierende tiltak, slik at bøndernes inntekter sikres.

Muligheten for eksport er fortsatt svært begrenset, og deler av denne eksporten blir borte når eksportstøtten fjernes 1. januar 2021. Skal Norge klare å opprettholde landbruk over hele landet, og å øke norsk matproduksjon, må fjerningen av eksportstøtten følges av andre eksporttiltak. Tiltakene må bidra til at matindustrien settes i stand til å finne de nisjemarkeder utenfor Norge som ønsker norsk kvalitet, og derigjennom kan øke sine kjøp av norske jordbruksvarer.

NHO Mat og Drikke mener at en viktig føring for årets jordbruksoppgjør må være en prisutvikling som bidrar til å styrke matindustriens konkurranseskraft.

Tilstrekkelig volum og riktig kvalitet

Norsk matindustri er i stor grad basert på norske råvarer. Slik vil det også være fremover. Vi stiller oss derfor bak ambisjonene om å øke norsk matproduksjon, så langt det finnes realistisk avsetningsgrunnlag for denne. Skal man lykkes, må man både bruke arealer i hele landet, og legge til rette for et moderne og sterkt jordbruk. Økt norsk matproduksjon kan bare oppnås dersom norsk matindustriens konkurranseskraft styrkes.

For at matindustrien skal være konkurransedyktig må den ha:

- Tilgang til et tilstrekkelig volum av norske råvarer
- Tilgang til råvarer av riktig kvalitet
- Tilgang til råvarer til en konkurransedyktig pris

Forutsetningen for et moderne og sterkt jordbruk er en tilfredsstillende økonomi i primærproduksjonen. Svak lønnsomhet reduserer rekrutteringen og interessen for å investere og produsere råvarer. Regjeringen må gjennom sin jordbrukspolitikk sørge for god lønnsomhet i jordbruksnæringen gjennom tiltak som styrker bøndernes mulighet til å få avsetning hos industrien.

Miljø og klima

Utslipp av klimagasser ved matproduksjon er i all hovedsak et resultat av at råvareproduksjonen skjer ved biologiske prosesser. Mat- og drikkenæringens bearbeiding av råvarene, fører imidlertid også til klimagassutslipp. En mer klimasmart matproduksjon vil være et viktig konkurransefortrinn i fremtiden. Det vil kreve risikoavlastning og positive insentiver for å realisere ambisjoner på utslippskutt uten å svekke verdikjedens samlede konkurransekraft. Avtalepartene bør bruke midler på tiltak som reduserer utslipp uten at produksjonen av den grunn må reduseres.

NHO Mat og Drikke mener at utforming av nasjonale reduksjonsmål for ikke-kvotepiktig sektor ikke må svekke næringens konkurransekraft i forhold til utenlandske aktører.

Budsjettstøtte

I regjeringens plattform (Granavolden) sies det at:

- Jordbrukets viktigste samfunnsoppdrag er å produsere mat og fôr...
- dekke mest mulig av innenlands etterspørsel og lønnsom eksport....
- sikre bosetting og ivaretagelse av kulturlandskapet...
- ønsker et aktivt og lønnsomt jordbruk over hele landet...
- der inntektsmuligheten også sikres for ulike bruksstørrelser

Ivaretagelse av kulturlandskap, økt matproduksjon og drift i hele landet, gir kostnader som det ikke er rom for at fullt ut kan tas ut i markedet. Budsjettstøtten er vesentlig for å dekke de mål med landbruket som ikke tollvernet skal ivareta.

NHO Mat og Drikke ønsker profesjonelle bønder som gis muligheter til å oppnå en økonomi som gir evne til å investere for fremtidig økt produksjon. Ved bruk av tilskuddsordninger for å styrke økonomien bør partene samtidig tilstrebe å velge ordninger som ikke fører til overproduksjon. Investeringsvirkemidlene og budsjettstøtten må bidra til en variert bruksstruktur og jordbruk over hele landet.

Velfungerende tollvern

Situasjonen og behovene som beskrives ovenfor, og behovet for ikke å svekke bondens økonomi, er vesentlige grunner til å opprettholde et velfungerende importvern. Importvernet er et sentralt element i jordbrukspolitikken og næringspolitikken for matverdikjeden. Importvernet bør legge til rette for en balanse mellom norsk produksjon og import, som rasjonelt og effektivt dekker industriens behov uten å bidra til ubalanse i markedet.

Effekten av importvernet er blitt vesentlig redusert siden 1990-tallet. Norsk pris- og kostnadsutvikling, kombinert med en reformert landbrukspolitikk og lavere råvarepriser i EU, er viktige årsaker til dette. Norsk mat- og drikkenærings konkurransevne må derfor sikres gjennom et importvern basert på prinsippene om forutsigbarhet og parallellitet mellom toll på råvarer og ferdigvarer. Framtidige norske tilpasninger bør skje i forbindelse med forhandlinger med våre handelspartnere.

Mange norske mat- og drikkebedrifter benytter seg av råvarer fra hele verden, råvarer som har egenskaper og kvaliteter som det ikke er naturlig å produsere i Norge, eller der det norske markedet blir for lite til at produksjon er aktuell. I situasjoner med underskudd eller der spesielle råvarer av ulike grunner ikke produseres i Norge, er det viktig med fleksibilitet i administreringen av tollvernet slik at en sikrer foredlingsbedriftenes behov for ulike innsatsvarer, samtidig som man sikrer avsetning av norske råvarer. Dette er viktig av hensyn til konkurransekraften for norsk ferdigvareproduksjon og for å hindre utflagging av produksjon.

RÅK

EØS-avtalen har åpnet for handel mellom Norge og EU. RÅK-ordningen muliggjør handel av bearbeidet mat mellom Norge og EU til tross for ulike klimatiske forutsetninger og ulik landbrukspolitikk.

Protokoll 3 til EØS-avtalen, supplert med prisnedskrivning (RÅK-ordningen) sørger for at norsk primærnærings fortsatt er beskyttet, mens det i prinsippet er fri konkurranse på industriledet. RÅK-industrien utgjør en betydelig del av norsk matindustri og RÅK-ordningen er derfor av stor betydning. Det blir stadig viktigere at ordningen fungerer etter intensjonen, og at det settes av nok midler til at utsatte produkter kan komme inn i ordningen samtidig som volumvarene sikres. Rommet for utvidelse av vareomfanget må bli større, og partene må nå klart si at vareomfanget må utvides med relevante produkter.

Med økende prisforskjeller øker incitamentet for aktører til å tilpasse resepter. Dette er mulig da en rekke varer er lett substituerbare. Dette betyr at RÅK-industriens situasjon må være målepunktet for om det er mulig å ta ut pris- og kostnadsøkninger i markedet.

Beredskapslager for korn

NHO Mat og Drikke er kjent med at LMD skal utrede behovet for beredskapslagre for korn. NHO Mat og Drikke ønsker å bidra til utredningen og forslag til løsninger. Vi er opptatt av at eventuelle investeringer i beredskapslager bør skje i samarbeid med korn- og kraftfôrbransjen for å bidra til å sikre kostnadseffektive investeringer og pengebruk. Dette tilsier en løsning med sentrallager og ikke gårdsanlegg for beredskapslagring.

Det er for øvrig også behov å få en bedre ordning for beredskapslager for såvare.

Behov for unntak fra innleiereglene for avløserlagene

Arbeidsmiljølovens § 14-12 om adgangen til å leie inn arbeidskraft fra bemanningsbyrå hindrer antagelig dagens praksis der bonden leier inn avløser fra avløserlagene.

Dersom bonden ikke kan leie inn arbeidstakere fra avløserlagene ved varig behov for arbeidskraft, vil avløserlagene bli nødt til å legge om dagens drift hvor de er arbeidsgiver for avløserne og bonden er oppdragsgiver. Vi mener at dette vil være uheldig både for bonden, for de ansatte avløserne og for avløserlagene, fordi bonden i utgangspunktet da må besørge alle arbeidsgiverforpliktelser overfor arbeidstaker selv. Antagelig vil regelen måtte medføre at en stor del av dagens drift i avløserlagene vil måtte legges ned, med den føle at bonden vil få problemer med å få tak i kvalifisert arbeidskraft.

Vi kommer tilbake til partene med et mer detaljert brev om saken, men vil allerede nå peke på behovet for en forskriftsmessig hjemmel for et unntak fra arbeidsmiljøloven på dette punkt.

Forutsigbarhet

Endringer i konkurransevne har medført at norsk mat- og drikkenæring har opplevd økt internasjonal konkurranse på hjemmemarkedet. Eksportbedriftene har også fått en tøffere konkurransesituasjon. Det er derfor viktig at vilde endringer i bedriftenes rammevilkår skjer over tid, at de er godt utredet og varslet, og at bedriftene har fått mulighet til å bli hørt. Partene i jordbruksoppjøret må ikke ved avtalen endre bedriftenes rammevilkår uten at dette er gjort.

For detaljerte forslag på det enkelte område, vises til innspill fra enkeltbedrifter og bransjeforeninger.

Med vennlig hilsen
NHO Mat og Drikke

Petter Haas Brubakk
Administrerende direktør

Terje Sletnes
Direktør for analyse og politikk